

40. Затонский В.А. Эффективная государственность. Монография / под ред. А.В. Малько / В.А. Затонский. – М.: Юристъ, 2006. – 286 с.
41. Институциональные проблемы эффективного государства. Монография / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуреева. – Донецк: ДонНТУ, 2011. – 372 с.
42. Депенхойер О. Функции конституции / О. Депенхойер // Сравнительное конституционное обозрение. – 2016. – №1(110). – С. 70-73.

ПИТАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Грицай Т.

(аспірантка Львівського університету бізнесу та права)

Анотація: Стаття присвячена дослідженню обмежень, які може встановлювати законодавець у сфері виробництва, зберігання, використання та розповсюдження інформації з метою захисту суспільної моралі, а також юридичної відповідальності за порушення законодавства про захист суспільної моралі, а також необхідності врахування зарубіжного досвіду захисту суспільної моралі в українській політико-правовій практиці.

Ключові слова: суспільна мораль, правовий захист суспільної моралі, зарубіжний досвід захисту суспільної моралі, обмеження у сфері виробництва, зберігання, використання та розповсюдження інформації з метою захисту суспільної моралі.

Аннотація: Стаття посвящена исследованию ограничений, которые может устанавливать национальный законодатель в сфере производства, хранения, использования и распространения информации с целью защиты общественной морали, юридической ответственности за нарушения законодательства о защите, а также использования зарубежного опыта защиты общественной морали в украинской политико-правовой практике.

Ключевые слова: общественная мораль, правовая защита общественной морали, зарубежный опыт защиты общественной морали, ограничения в сфере производства, хранения, использования и распространения информации.

Annotation: The article investigates restrictions may establish legislator in the production, storage, use and dissemination of information to protect public morals and legal responsibility for violating the law on public morality and the need to take account of international experience to protect public morality in Ukrainian political legal practice.

Key words: public morals, legal protection of public morality, international experience to protect public morality, restriction in the production, storage, use and dissemination of information to protect public morals.

Важливим показником уваги держави до захисту суспільної моралі є обмеження функціонування інформації, яка може негативно позначитися на моральному здоров'ї підростаючого покоління. У цій сфері переважна більшість держав вводить досить жорсткі обмеження щодо ЗМІ.

Зокрема, зарубіжний досвід у цій сфері показує, що певні обмеження, які накладаються на діяльність ЗМІ в цілях захисту неповнолітніх, не розглядаються як перешкода для поширення інформації, як прояв цензури тощо. До того ж правове регулювання обмеження обігу інформаційної продукції в інтересах захисту прав і законних інтересів неповнолітніх має доволі тривалу історію. Зокрема. В законодавстві західних країн встановлені суворі обмеження та заборони на поширення серед дітей і підлітків інформації, що руйнує їх мораль, порушує їхній добробут тощо.

Зокрема, передбачається експертиза інформаційної продукції, здатної заважати шкоди здоров'ю та розвиткові дітей. Досить часто законодавчо запроваджуються вікові класифікації такої продукції і “часовий вододіл” у трансляції дитячих та дорослих передач; ведуться реєстри інформаційної продукції; створюються спеціальні контроль-наглядові органи із захисту дітей від поширення такої інформації; запроваджуються заходи юридичної відповідальності в цій галузі тощо[1].

Так, відповідно до підпункту е) статті 17 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 року, Держави-учасниці сприяють розробці належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її добробуту, з урахуванням

необхідності забезпечення доступу дитини до інформації і матеріалів з різних національних та міжнародних джерел, особливо до такої інформації і матеріалів, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини[2].

Згідно з підпунктом с) частини 1 статті 3 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 1.01.2000 року, ратифікованого Законом України № 716-IV від 03.04.2003 року[3], кожна держава-учасниця забезпечує, щоб, як мінімум, наступні діяння і види діяльності були повною мірою охоплені її кримінальним або карним правом, незалежно від того, чи були ці злочини вчинені на національному або транснаціональному рівні, або в індивідуальному чи організованому порядку: виробництво, розподіл, розповсюдження, імпорт, експорт, пропозиція, продаж або зберігання у вищезазначених цілях дитячої порнографії, визначеної у статті 2. Згідно з пп. с) ст. 2 цього протоколу, дитяча порнографія означає будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином в сексуальних цілях[4; 5].

У Великобританії діє кілька правових актів, спрямованих на захист дітей від шкідливого впливу інформаційного середовища. Задля цієї мети Британським комітетом класифікації фільмів здійснюється класифікація кіно- і відеофільмів залежно від вікового критерію аудиторії. Водночас Законом про захист дітей 1978 року встановлюється протизаконність демонстрації непристойних зображень за участю дітей до 16 років[6].

Конституцією ФРН запроваджені гарантії охорони суспільної моралі серед молоді. На виконання цих приписів з 1951 року діє закон про правовий захист молоді в громадських місцях, який дозволяє підліткам дивитися фільм у громадських місцях лише після того, як на нього буде даний дозвіл вищих земельних органів у справах молоді; з 1953 року – про поширення матеріалів, шкідливих для молоді; а з 1997 року – закон про інформаційні та комунікаційні послуги, покликаний обмежити шкідливий вплив на неповнолітніх через Інтернет. Згідно із Законом 1953 року було створене Федеральне відомство з перевірки матеріалів, шкідливих для молоді, яке включає до відповідного списку відеофільми, що пропагують жорстокість, та комп'ютерні ігри, що прославляють війну або расизм[7].

В Австрії на федеральному рівні з метою боротьби з оприлюдненням аморальної інформації та захисту молоді від моральної небезпеки діє Закон „Про порнографію”, а також так званий „Закон про заборону”. Цими законами визначаються, зокрема, і критерії, за якими та чи інша інформація може негативно вплинути на неповнолітніх. Визначення її додатково регулюється також законами, які приймаються на земельному рівні. Відтак, відповідно до кількості федеральних земель в Австрії діє 9 варіантів такого закону. Проте в усіх законах спільним залишається перелік тем інформації, що становлять загрозу для дітей та молоді, а саме: уславлення насильства; дискримінація на основі расових ознак, кольору шкіри, національного та етнічного походження, статі, релігійної приналежності чи фізичних обмежень; сексуальна поведінка, порнографія або сексуальне відображення нехтування людською гідністю.

Згідно із „Законом про австрійське телерадіомовлення” та „Законом про комерційне телебачення” час показу телепрограм, які можуть завдати шкоди фізичному, духовному чи релігійному розвитку неповнолітніх, визначається таким чином, щоб діти не мали можливості їх подивитися чи послухати. Про незакодований відкритий показ телепрограм, не призначених для дітей та підлітків, повинно бути надане акустичне попередження або протягом всього часу показу цієї програми повідомити про це за допомогою оптичних засобів[8, С.142-143].

У Франції захист дітей від негативної інформації гарантується Законом від 1.08.2000 року. Згідно зі статтею 19 Вища рада аудіовізуальних ЗМІ: наглядає за тим, щоб програми, здатні зашкодити фізичному, ментальному або моральному розвитку

неповнолітніх, не були представлені публіці службою розповсюдження радіо- і телеінформації, крім випадків, коли гарантується, що завдяки обраному часу виходу програми або відповідних технічних засобів неповнолітні не зможуть їх побачити або почути; контролює, щоб перед показом програм, що можуть зашкодити фізичному, ментальному або моральному розвитку неповнолітніх, телевізійними службами здійснювалося попередження і щоб протягом всього часу показу вони були ідентифіковані певним візуальним символом; стежить за тим, щоб телепрограми не містили спонукання до ненависті або насильства за расовою, статевою, звичаєвою, релігійною або національною ознакою.

Основним способом захисту дітей від негативної інформації на телебаченні у Франції є застосування спеціального маркування програм, що пропагують расову або релігійну нетерпимість, представляють сцени насильства, еротичні або порнографічні сцени, як таких, що не рекомендуються або заборонені для перегляду дітям до 10, 12, 16, 18 років в залежності від ступеня їх вираження, а також встановлення певних часових рамок для показу певних передач. Вища рада аудіовізуальних засобів масової інформації здійснює контроль за дотриманням телеканалами і радіостанціями встановлених норм і має право погодження та примушення, тобто може звернутися до Державної Ради з пропозицією вимагати від особи, відповідальної за вихід тієї чи іншої програми, припинити її розповсюдження. Проте, норми, встановлені Вищою радою аудіовізуальних ЗМІ, мають рекомендаційний характер.

Комісія з контролю відеоносіїв покликана забезпечувати виконання Закону „Про запобігання і боротьбу з сексуальними злочинами та захист неповнолітніх” від 17.06.1998 року і здійснює контроль за інформацією, що зберігається на відеокасетах або DVD-дисках, а також електронними іграми.

Французький Закон від 5.03.2007 року щодо захисту дитинства криміналізував перегляд сайтів, на яких розміщено порнографічні матеріали за участі неповнолітніх[9].

Злочини у сфері захисту дітей від негативного впливу інформаційної продукції визначені положеннями кримінального та адміністративного законодавства США. У 2000 році Конгрес США прийняв Закон про захист дітей в Інтернеті, якій зобов'язує школи та публічні бібліотеки, що фінансуються з державного бюджету, встановлювати спеціальні фільтри при доступі до мережі Інтернет[8, С 166].

Особливо жорстким є китайське законодавство (див. Закон КНР „Про неповнолітніх”, „Про захист молоді”, Постанови Державної Ради КНР „Щодо заборони непристойної продукції та продукції, що містить елементи насильства, жорстокості”, „Щодо повторної заборони видання друкованих видань непристойного змісту”, „Щодо заборони видання продукції непристойного та сексуального характеру”, „Про захист неповнолітніх м. Пекін”).

Згідно з Постановою „Про захист неповнолітніх м. Пекін” (1985 року) був створений Комітет захисту неповнолітніх, до складу якого входять представники державної влади, громадських організацій, зокрема Китайської комуністичної спілки молоді, Всекитайської Федерації жінок, Асоціації науки і техніки, Федерації творчих і літературних працівників. До повноважень згаданого Комітету належить нагляд і контроль за дотриманням прав молоді, координація роботи відповідних органів влади у сфері захисту прав неповнолітніх, внесення пропозицій стосовно притягнення органів державної влади та їхніх співробітників, які порушують законодавство про захист молоді і завдають шкоди моральному здоров'ю підростаючого покоління, до передбаченої законом відповідальності.

КНР надає пільги і субсидії видавництвам, телерадіокомпаніям, Інтернет-виданням, що створюють продукцію, яка сприяє культурному і духовному розвитку молоді, розвитку творчого потенціалу, організації їх естетичного та патріотичного виховання, а також вживає заходів для очищення Інтернет-мережі від матеріалів, які можуть завдати шкоди гармонійному розвитку молоді, а також підтримує розробку новітніх технологій, які на

більш якісному рівні зможуть фільтрувати Інтернет-мережу на предмет наявності матеріалів, що негативно впливають на формування світогляду підростаючого покоління, зокрема комп'ютерних ігор, що пропагують війну, жорстокість, расизм, ксенофобію.

Законодавство КНР забороняє виготовлення та обіг у будь-якій формі продукції порнографічного та еротичного характеру, а також продукції, що містить культ жорстокості і насильства, а також продаж і ознайомлення з цією продукцією особам, які не досягли 18 років[8, С. 155-156].

Важливою, з огляду на нормативні приписи щодо необхідності узгодження правозастосовної практики України з практикою ЄСПЛ[10], є потреба щодо врахування в національному правотворенні елементів та здобутків цієї судової інституції в галузі захисту суспільної моралі. Україна, підписавши Європейську конвенцію з прав людини, визнала над собою юрисдикцію ЄСПЛ і повинна враховувати рішення ЄСПЛ та його тлумачення норм Конвенції при прийнятті своїх законодавчих актів[6; 11]. До цього її зобов'язують також приписи Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" від 23.02.2006 року[12].

Суспільна небезпечність злочинів проти моральності, на думку науковців, полягає в тому, що наслідки їх вчинення загрожують не тільки окремій особі, але й суспільству загалом. Саме тому майже всі країни світу мають норми, у тій чи іншій мірі пов'язані з кримінально-правовою охороною суспільної моралі. Існування цих норм зумовлено необхідністю державного контролю за проституцією, обігом порнографічної продукції, захистом історико-культурних цінностей суспільства, а також наявністю міжнародно-правових обов'язків на рівні міждержавних відносин[13].

Так, італійський закон про мовлення вводить правила, за якими мовники не мають права показувати передачі, що завдають шкоди психічному чи моральному розвитку дітей. Зокрема, заборонено показувати фільми, які не одержали сертифікату ліцензійного органу (Генеральний департамент кінематографії) або відповідно з яким заборонено їх показ дітям до 18 років. В разі порушення цього правила телерадіоорганізація має бути закрита. Водночас в італійському законодавстві відповідальність за злочини проти суспільної моралі передбачається Кримінальним кодексом. Зокрема до дій, що кваліфікуються як злочини, статті 527-529 КК Італії відносять непристойні вчинки, непристойні публікації та вистави, що кваліфікуються як наруга над моральністю та людською гідністю, та караються ув'язненням від трьох місяців до трьох років і штрафом[8; С. 134-135].

Стаття 383 Кримінально-процесуального кодексу Бельгії передбачає відповідальність за поширення друкованої інформації, яка суперечить суспільній моралі, зокрема позбавленням волі від 8 днів до 6 місяців або штрафом від 26 до 500 фр. Стаття 383 (bis) передбачає позбавлення волі від 5 до 10 років або штраф від 500 до 10 000 фр. (після введення в обіг євро поправок до закону внесено не було) у випадках, коли йдеться про виготовлення, демонстрацію, розповсюдження і передачу в оренду фільмів або будь-якої іншої відеопродукції з сценами за участю неповнолітніх, які можна кваліфікувати як „порнографічні”[8, С. 144].

У статті 255 Кримінального кодексу Грузії передбачається, що незаконні виготовлення, поширення або рекламування порнографічних друкованих видань, зображень предметів порнографічного характеру, а також торгівля такими предметами або їх зберігання з метою продажу або поширення – караються штрафом або виправними роботами на строк до двох років, або позбавлення волі на той же строк[8, С. 147].

За поширення інформаційної продукції негативного змісту, зокрема дитячої порнографії, Кримінальним кодексом Данії (параграф 235) передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком до двох років, або накладенням відповідного штрафу. Судові інституції Данії або адміністративні установи мають право вимагати негайного усунення або попередження, включаючи вилучення незаконної інформації або доступу до

неї. Інтервенції, разом з цим, повинні здійснюватися з дотриманням правил свободи висловлювання та свободи інформації[8, С. 150].

У Нідерландах діє закон про демонстрацію кінопродукції, який визначає систему централізованого контролю фільмів для молодіжної аудиторії. Водночас зняті заборони на порнографію для дорослих (доступ до порнографічної продукції для осіб старше 16 років, зокрема, став легальним). Водночас за залучення в порноіндустрію осіб від 16 до 17 років існує юридична відповідальність. Відповідно до статті 240 Кримінального кодексу уникнення від нанесення маркування на продукцію, яка не рекомендована для молоді, а також продаж особам, які не досягли 16 річного віку, тягне за собою накладення штрафу[8, С. 156-157].

Згідно з п. 205 КК Словацької Республіки злочином є надання доступу до порнографічних витворів особам, молодшим 18-ти років. Закон визначає покарання позбавленням волі на термін до 2 років за надання доступу до порнографії особам, молодшим 18 років. Злочином є використання такої продукції у ЗМІ, кіно, радіо, телебаченні, комп'ютерній мережі. Ці питання також визначає й Закон про регулювання умов продажу та поширювання друкованих видань[8, С. 164].

Секція 1464 частини 71 Розділу 18 „Злочини та кримінальний процес” Кодексу Законів США забороняє вживання „непристойних, непорядних або нечестивих слів під час радіо ефіру”. У 1996 р. прийнято новий Закон США „Про телекомунікації”, який забороняє транслявання непристойних програм та встановлює відповідальність за порушення вимог Закону у вигляді стягнення штрафів та/або позбавлення волі строком не більше ніж на три роки[14].

Надзвичайно деталізовані норми щодо відповідальності за порушення в галузі суспільної моралі вміщені в законодавстві більшості пострадянських країн[15].

Водночас, згідно з Рекомендаціями Ради Європи, законодавство багатьох західноєвропейських держав додатково встановлює кримінальну відповідальність за поширення серед неповнолітніх шкідливої для їх психіки і морального здоров'я інформації, зокрема: у ФРН – за підбурювання до протиправних діянь, а також за показ актів насильства і демонстрацію жорстокості і нелюдським способом, що ущемляє людське достоїнство; у Голландії – за демонстрацію зображень і предметів, показ яких повинен вважатися шкідливим для осіб, молодших 16 років; у Швейцарії – за пропаганду насильства, виставлення аморальних творів або зображень; у Швеції – за незаконне зображення насильства, а також поширення серед дітей або молоді літератури, зображень або технічних записів, які можуть призвести до грубості або жорстокості або іншим чином створити серйозну небезпеку для морального виховання молоді; у Данії – за продаж непристойних зображень або предметів; в Іспанії – за поширення інформації, що пропагує насильство, або іншої негативної інформації[1].

Список використаних джерел

1. Исмаилов Б.И. Правовые аспекты правовой защиты несовершеннолетних от вредного воздействия информационной среды // http://elib.org.ua/politics/ua_readme.php?subaction=showfull&id=1166456925&archive=&start_from=&ucat=11&
2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. - 1990 р., № 1, стор. 205.
3. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії: Закон України від 3.04.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 29, ст. 226.
4. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_b09.
5. Белкіна Ю. Основні засади суспільної моралі в рекламному законодавстві та рекламній діяльності. Досвід демократичних країн // <http://www.yur-gazeta.com/article/1670/>.
6. Припхан І.І. Конституційно-правові засади захисту суспільної моралі. Дис. ... канд.. юрид. наук. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. - С. 125-126.
7. Карпен У. Свобода преси в Німеччині // Законы и практика средств массовой информации в Европе, Америке и Австралии. - М.: Права человека, 1996.—С. 44-59.

8. Стан дотримання законодавства у сфері захисту суспільної моралі в Україні : Національна доповідь. – К.: Національна експертна комісія з питань захисту суспільної моралі, 2010. - С. 142-143.
9. Артищев А. Правовые механизмы защиты несовершеннолетних от показа на телевидении сцен жестокости и насилия // Законодательство и практика масс-медиа. - 2004. - №10.
10. Шевчук С. Європейський суд з прав людини та українська судова система: необхідність узгодження судової практики // Право України. – 2011. - №7. – С. 88-92.
11. Припхан І.І. Конституційний захист моральності населення / І.І. Припхан // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – Вип. (8). – С. 35.
12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 30, ст. 260.
13. Шалагин А.Е. Преступления против общественной нравственности: уголовно-правовой и криминологический анализ: Монография. – М.: Юрлитинформ, 2011. – С. 48.
14. Рихтер А.Г. Правовые основы журналистики. Учебник. – М.: МГУ, 2002 // <http://evartist.narod.ru/text17/0001.htm>.
15. Копотун І.М. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності в зарубіжному законодавстві за злочини проти громадського порядку та моральності // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. - №2 (18). – С. 62-68.

УДК 342.51

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ

Декаленко В.С.

(суддя Подільського районного суду м. Києва)

Анотація. В статті аналізуються особливості визначення статусу судді. Окреслюється специфіка відповідальності судді як елементу його адміністративно-правового статусу. Запропоновані шляхи вдосконалення законодавства, яке регулює особливості відповідальності суддів в Україні.

Ключові слова: судова влада, судді, адміністративно-правовий статус, відповідальність.

Аннотация. В статье анализируются особенности определения статуса судьи. Определяется специфика ответственности судьи как элемента его административно-правового статуса. Предложены пути совершенствования законодательства, регулирующего особенности ответственности судей в Украине.

Ключевые слова: судебная власть, судьи, административно-правовой статус, ответственность.

Dekalenko V. Problematic issues of responsibility as of the administrative and legal status of the judges

The article analyzes the characteristics of the definition of the status of judges. It determines the specificity of the responsibility the judge as part of its administrative and legal status. The ways of improving the legislation regulating the particular responsibility of judges in Ukraine.

Key words: judiciary, judges, administrative and legal status, responsibility.

Постановка проблеми. В Україні на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства особлива роль суду обумовлює високі вимоги до осіб, які здійснюють судову владу на професійній основі. Вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду суддів, перевірки, які вони повинні пройти, є дуже жорсткими у порівнянні з умовами зайняття інших державних посад.

За останні роки кардинально змінювалися закони про судоустрій та статус суддів, змінювалися підходи до функціонування системи юридичної відповідальності суддів, створювалися органи в судовій системі. Усі ці нововведення були спробою створення єдиного законодавства, що покликане регулювати функціонування судової системи [6, с.49]. Проте до сих пір залишається відкритим питання щодо чіткого окреслення правового статусу судді, визначення його елементів та проблематики. В кінцевому підсумку, ефективність роботи всієї судової системи щодо забезпечення законності та правопорядку, охорони конституційного ладу і захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб багато в чому визначається відповідальністю, яку несуть судді при здійсненні своїх функціональних обов'язків.

Метою статті є спроба дослідити та виявити проблемні питання відповідальності судді як елемента його адміністративно-правового статусу.